

ÚJDONTSÁGOK ÉS KIHÍVÁSOK A SZÁMVITEL VILÁGÁBAN

Madarasiné Dr. Szirmai Andrea, egyetemi docens
Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar,
Számvitel Tanszék
email cím: szirmai.andrea@uni-bge.hu

Absztrakt

Örökérvényű héraikleitoszi igazság, hogy az egyetlen állandó, maga változás. Nem csak mindennapi életünk, hanem szakmánk és annak számos területe folyamatos átalakuláson megy keresztül. Ezek naprakész követése és az új irányoknak, avagy szabályoknak való megfelelés szakmai nyitottságot és rugalmasságot követel meg, akár egyéni, akár szervezeti szinten.

Jelen cikkben a nemzetközi és hazai számviteli „világ” újdonságai és kihívásai közül emelném ki a tudományos és szakmai vizsgálódásaim alapján legrelevánsabbnak ítélt irányokat.

A fenntarthatóság témája és a pénzügyi kimutatásokban való megjelenítése már évek óta egyre erőteljesebben kopogtat, ám az EU CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive) és az IFRS ISSB (International Reporting Standards, FRS International Sustainability Standard Board, Nemzetközi Fenntarthatósági Standard Bizottság) standardjaival tényleges feladatokat jelent a vállalatok menedzsmentjének, a számviteli szakembereknek és az egyetemi oktatóknak is. A könyvvizsgálat területén a minőség-ellenőrzés új szabványai a könyvvizsgálókat szemléletváltásra és egy eddig ilyen komplexen nem alkalmazott rendszer kialakítására kényszerítik. A mesterséges intelligencia megjelenése pedig felveti azt a kérdést, hogy a könyvvizsgálatban milyen lehetőségeket rejt.

Jelen publikáció keretében ezen három aktualitást, avagy kihívást tekintem át, ismertetve a jogszabályi vagy alkalmazási környezetet és a várható hatásokat.

1. Bevezetés

A számvitel egy közös nyelvezet és meghatározott szabályrendszer mentén végzett olyan tevékenység, amelynek elsődleges célja az objektív tájékoztatás, legyen az információk és adatok publikálása a pénzügyi kimutatások, beszámolók külső felhasználói felé vagy a vezetői döntéshozatalhoz szükséges adatok előállítására. Mindezt teszi úgy, hogy figyeli, méri és rögzíti a vagyon mozgását, változását és az eredmény alakulását, amely így egy információs rendszer kialakulását eredményezi (Sztanó, 2022). Ugyanakkor ez nem azt jelenti, hogy ez az információs rendszer állandó; sőt ellenkezőleg, folyamatosan módosítani szükséges a számviteli szabályozások és a vállalati folyamatok változásaiból eredendően is.

Gondoljuk végig, mekkora előrelépést és változást eredményezhetett Luca Pacioli velencei szerzetes 1494-ben „Summa de Arithmetica, Geometria,

Proportioni et Proportionalita” megjelent kettős könyvvezetést ismertető könyve. Megjelentek az első mérlegek és megkezdődött a számvitel szabályozása. Ezt követően az újkor generált jelentős fejlődést; az ipari forradalom és iparosodás eredményeként a gazdasági események egyre összetettebbek lettek, a tulajdonosi és menedzsment réteg egymástól elkezdett elkülönülni, megjelentek az első részvénytársaságok (Kómár, 2017). Ezek maguktól értetődően követelték meg, hogy a számvitel, mint kommunikációs eszköz is fejlődjön; 1887-ben Hügli kétszámlasoros elmélete mellett, ezen időszakban jelent meg a könyvvizsgálat iránti igény is, majd 1927-ben Schmalenbach nevéhez kötődik a négyszámlasoros elmélet és az erre épülő számlakeret kidolgozása (Borbély-Lukács, 2018). A világháborúk hozzájárultak az erőteljesebb globalizációhoz, növekvő és terjeszkedő vállalatokat teremtve, amelyek komplex gazdasági eseményeikkel és egyre szélesebbkörű érdekhordozóikkal ismét a számvitel megújulását indukálták. Tulajdonképpen ezek vezettek a mai számviteli pénzügyi beszámolók kialakulásához.

A nemzetköziesedés kiváltotta a számviteli beszámolók, megjelenítés és értékelés egységesítésének igényét, ennek eredményeképpen 1973-ban megalakult az IASC (International Accounting Standard Committee), valamint az FASB (Financial Accounting Standard Board), az IFRS és az USA standardalkotó bizottsága.

A 21. században számos nagyon jelentős politikai, gazdasági, társadalmi esemény és hatás éri a világot, amelyek befolyásolták az érdekhordozói csoportokat és információs igényeiket, valamint közvetve elvárásokat támasztottak a számvitel felé.

2002-ben készpénzforgalomba került az EURO, bővült az Európai Unió, 2004-ben Magyarország is tag lett és megjelent a Facebook. Több nemzetközi jelentőségű esemény megemlíthető, amelyek a vagyon értékelésre és a prezentálás jelentőségére irányították a figyelmet, mint a 2008-as gazdasági válság, a Brexit, közvetve a Covid járvány (Hegedűs, 2020), majd az emelkedő energiaárak és alapanyaghiányok, és a globális klímaválság. Emellett nagyon erőteljes és gyors a digitalizáció és annak eredményei, amely révén már rengeteg adat és információ áll rendelkezésre. Ebből adódóan nem az információ elérhetősége a kérdés, hanem azok megbízhatósága.

A számvitel az ipari paradigma közgazdasági megközelítéséből, mikor a GDP jelentős részét az ipari termelés adta, átlépett az információs paradigmába. „A számviteli gondolkodás forradalmi változásokon megy keresztül, mely okai a gazdasági gondolkodás megváltozása, a globalizáció, az adatok elérhetőségének és az adatfeldolgozási kapacitás ugrásszerű megnövekedése” (Shortridge – Smith, 2009; Lakatos, 2009).

A globalizáció egyik hatása a számviteli rendszerekre, hogy 2005-től IFRS alkalmazása egyre elterjedtebb, sőt az Európai Unióban meg is követelt; az EU-ban tőzsdén jegyzett és konszolidált pénzügyi kimutatásokat készítő cégeknek már kötelező az IFRS alkalmazása. A következő években pedig az egyedi pénzügyi kimutatásokra is választható, sőt sok esetben kötelező Európa szerte az IFRS-sel összhangban készített beszámoló (1606/2022 EK rendelet).

A fenntarthatósági és vállalati felelősségvállalási kérdések beépülnek a gazdálkodó egységek pénzügyi beszámolójába (2014/96 EU irányelv), elsősorban nagyvállalatok szintjén, de az ellátási láncok és finanszírozási kérdések miatt a KKV felső rétegét is érinti.

A számvitel Magyarországon is évszázadok óta kiszolgálja és követi a szabályozói és piaci elvárásokat és igényeket oly módon, hogy az azok által diktált szabályokat, elvárt prezentálásokat és értékeléseket vagy éppen az alkalmazott gyakorlatot leképezze és információs rendszerébe beépítse (Borbély, 2015; Borbély, 2017; Borbély, 2019; Fogarasi, 2011; Kómár, 2017). Az 1723 L/III. törvénycikk rendelkezett arról, hogy a kereskedők a könyveiket szabályszerűen tartoznak vezetni és abban hitelezéseiket pontosan nyilvántartani. Ez a számviteli feljegyzésekre, nyilvántartásokra, kereskedelmi könyvek vezetésére vonatkozó feljegyzés tekinthető a magyar számviteli szabályozás kezdetének. Az 1875. évi kereskedelmi törvényben már a könyvvezetés módjára, a leltár- és mérlegkészítési kötelezettségre, a vagyontárgyak értékelésének módjára vonatkozóan is találunk előírásokat. A német mintára készült törvény stabil, keretjellelű volt, kereskedelmi szokványok, bírói gyakorlat és szokásjog egészítették ki.

Ezt követően az 1884-es ipari és az adótörvény a vagyontárgyak értékelési módját mélyítette és rendezte a vagyommérleg és az adómérleg kapcsolatát. Ugyan az első világháború utáni politikai és gazdasági környezet nem volt kedvező, hiszen a terület elvesztésével megváltozott a gazdaság szerkezete és az azt kiszolgáló infrastruktúra, de az ország külkereskedelem orientált lett, és az 1929-es gazdasági világválságig gazdasági fejlődés indult el. Az ipari termelés miatt a Schmalenbach számviteli elmélete és az önköltség kalkuláció előtérbe került.

1945-1989 között a kommunizmus és szocializmus időszakában a magyar számviteli szabályozás visszalépett, hiszen a piaci érdekhordozói igényekre nem reagált, hanem a tervgazdaság igényeit kiszolgáló, szovjet mintára épülő, a kormányzati szervek felé történő adatszolgáltatás válik a számvitel fő feladatává.

1956 után a szocialista rendű gazdaságirányítás alatt nőtt a vállalatok önállósága és így a számvitel szerepe is jelentősebb lett; ennek eredménye az 1968. évi 33. törvényerejű rendelet a számvitel rendjéről.

Az 1980-as évektől a magyar gazdaság egy átmeneti időszakban volt a piacgazdaság felé, kapitalista gazdasághoz illeszkedő jogszabályok születtek, létrejött a kétszintű bankrendszer, privatizációs tranzakciók zajlottak és számos mikro-, kis- és középvállalat jött létre. Erre reagált kissé megkésve az 1991. évi számviteli törvény, amely jelentősen meghaladta a korábbi számviteli szabályozás törvényi előírásait és el is tért tőle. Nem teljesen váltotta be a hozzáfűzött reményeket, mert az átmeneti gazdaság és a privatizáció folyamata nem volt előrelátható. A törvény többször módosításra került, a világos szerkezetét és a keretjellegét megszüntette és létrehozott egy meglehetősen aszimmetrikus szabályozást (Borbély, 2015).

A 2000. évi C. törvényt a számvitelről egyrészt nemzetközi harmonizációs hatások, az EU csatlakozásra való felkészülés és értékelési elvek felülvizsgálata hívta életre. A törvény enyhén eltolódott a tulajdonosi, befektetői információigény javára, de új érdekhordozói csoportot a 2000. évi jogszabály nem azonosított, nem kívánt kiszolgálni (Borbély, 2015). Azóta a hivatkozott törvény rendszeresen módosításra kerül, figyelembe véve a nemzetközi számviteli szabályozás változásait, a piaci igényeket és jó gyakorlatokat, de alapvetően indokolt lenne a teljes felülvizsgálata és újrakodifikálása.

Miután röviden áttekintettük, hogy az elmúlt évtizedekben nemzetközi és hazai politikai, gazdasági és társadalmi hatások milyen irányokba terelték a számviteli szabályozás irányát, térjünk át olyan témákra, amelyek napjainkban jelenthetnek kihívásokat a számviteli szakembereknek.

2. Fenntarthatósági témák a számvitelben

A pénzügyi beszámolás szintjén, a többi fenntarthatósági kezdeményezéshez és szabályozáshoz képest megkésve, az első nem pénzügyi közzétételi követelmények a 2010-es évek elején jelentek meg. 2014-ben az Európai Unió módosította az egyes nagyvállalatok és csoportok által a nem pénzügyi és sokszínűséggel kapcsolatos információk közzétételéről szóló 2013/34/EU irányelvet. A 2014/96/EU rendelet az 500 főnél több alkalmazottat foglalkoztató nyilvános vállalatokra vonatkozik, amelyeknek környezeti, társadalmi és munkavállalói, emberi jogi, korrupcióellenes és vesztegetési ügyekről kell jelentést tenniük. Ezen túlmenően e nagyvállalatoknak ismertetniük kell üzleti modelljüket, a fenti témákra vonatkozó politikák eredményeit és kockázatait, valamint a vezető és felügyelő testületek esetében alkalmazott sokszínűségi politikát.

Az SFDR (fenntartható pénzügyi közzétételi rendelet) (2019/2088 EP SFDR) 2021 márciusában lépett hatályba, amely kötelező ESG (Environmental, Social, Governmental, Környezeti, Társadalmi, Irányítási) közzétételi kötelezettségeket ír elő az eszközkezelők és más pénzügyi piaci szereplők

számára. Célja az átláthatóság megteremtése a fenntarthatósági kockázatokkal kapcsolatban, a kedvezőtlen fenntarthatósági hatások figyelembevétele a befektetési folyamatokban, valamint a fenntarthatósággal kapcsolatos információk nyújtása a pénzügyi termékekkel kapcsolatban.

2022. november 28-án az Európai Parlament elfogadta a 2022/2464/EU direktívát (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD), amely alapján 2025-től valamennyi nagyvállalatnak kötelező lesz nem-pénzügyi jelentést tenni. Emellett a CSRD jelentős lépéseket tesz az egységes európai fenntarthatósági jelentéstételi szabvány (ESRS) létrehozása felé, amely alapján 2024-től az eddiginél jelentősen több fenntarthatósági információt kell megosztaniuk a vállalatoknak az érintettekkel.

Az Európai Parlamenten, az EU-n túl az IFRS is reagált a fenntarthatóság megjelenítésével kapcsolatos kihívásokra. Az IFRS Alapítvány alá tartozó, 2021. év végén felállított International Sustainability Standard Board (ISSB) a SASB-standardokra (Sustainability Accounting Standard Board), a TCFD (Task Force on Climate-Related Financial Disclosures) ajánlásaira, a Climate Disclosure Standards Board iránymutatásaira és az IIRC (International Integrated Reporting Council) Integrált Beszámolási Keretrendszerére épít, hogy létrehozza a fenntarthatósági közzétételi standardok átfogó globális alapját a pénzügyi piacok számára. Ezen ISSB standardok a fenntarthatósági információkat az üzleti és befektetői döntéshozatal középpontjába helyezi. Az ISSB 2023. június 26-án tette közzé az addig tervezet formájában elérhető közzétételekre vonatkozó két – IFRS S1 Általános közzétételi követelmények a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információkról és IFRS S2 Éghajlattal kapcsolatos közzétételek - standardot.

Az IFRS S1 olyan információk bemutatását követeli meg, amelyek betekintést nyújtanak a fenntarthatósággal kapcsolatos, a vállalati értéket befolyásoló kockázatokba és lehetőségekbe, és amelyek elegendő alapot nyújtanak az általános célú pénzügyi beszámolás felhasználói számára ahhoz, hogy felmérjék azokat az erőforrásokat és kapcsolatokat, amelyeken a gazdálkodó egység üzleti modellje és a modell fenntartására és fejlesztésére irányuló stratégiája alapul.

A pénzügyi beszámolók eddig is tartalmaztak kvalitatív és leíró magyarázatokat és becsléseket. Jelen standard kifejezetten vállalati érték fókuszú; azok az információk, amelyek várhatóan nincsenek hatással a vállalati értékre, nem tartoznak a standard hatálya alá. Ezzel, valamint a stratégia, üzleti modell, a kockázatok és megoldások ismertetésének igényével a nem pénzügyi információk az eddigieknél sokkal erőteljesebben jelennek meg az IFRS pénzügyi kimutatásokban.

Az ISSB a fenntarthatósági információk digitalizálását is támogatni kívánja, 2023. július 27-én publikálta az ún. Javasolt IFRS Fenntarthatósági Közzétételi Taxonómiát (Proposed IFRS Sustainability Disclosure Taxonomy). Ennek célja, hogy megkönnyítse az általános célú pénzügyi beszámolók felhasználóinak a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információk digitális fogyasztását, a szabályozóknak a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információk digitális jelentésének előírását, valamint a készítőknak a fenntarthatósággal kapcsolatos pénzügyi információk digitális jelentésének megvalósítását, lehetővé téve a címkézést indokolatlan költségek nélkül (ifrs.org).

Nyilvánvalóan az EU jogszabályok és IFRS standardok a Magyarországon bejegyzett vállalkozásokat is érintik. Mivel a fenntarthatósági közzétételek első szintjét a tőzsdén jegyzett cégek jelentik, a Budapesti Értéktőzsde a Deloitte Zrt-vel közösen publikált egy ESG Jelentéstételi Útmutatót, amelyben kibocsátóknak szóló ajánlásként megfogalmazásra kerül, hogy minden BÉT kibocsátónak javasolt 2022. évtől kezdődően (a 2022. évre vonatkozóan) legalább évente ESG jelentés nyilvános közzététele. Az útmutatóban felvázolt ESG felkészülési folyamat egy belépő, kezdő szintről induló vállalkozásnál akár 6 év is lehet mire eljut a korlátozott bizonyosságú külső tanúsításig (BÉT-Deloitte, 2022).

A fentiekből egyértelműen tükröződik, hogy fenntarthatóság témája igen határozottan jelenik meg a pénzügyi kimutatásokban. Érvelhetnénk úgy, hogy ezek a szabályok csak a nagy, multinacionális vállalatokat érintik. Valóban, a nagyvállalatoknak azonnal reagálniuk kell az új szabályoknak és befektetői elvárásoknak megfelelően. Emellett azonban a kis- és középvállalatokat az értékláncukban működő nagyvállalatok, a bankok és a közigazgatás kéri majd fenntarthatósági adatszolgáltatásra. A European Banking Federation (EBF) és az SMEunited közös levélben kérte az EFRAG-ot, hogy mielőbb indítson nyilvános konzultációt a kkv-knak szóló önkéntes fenntarthatósági jelentéstételi standardtervezetekről¹⁷ (smeunited.eu).

Felvetődhet az is, hogy ezen információk ugyan szerepelnek a pénzügyi kimutatásokban, de elkészítésük nem elsődlegesen a számvevői (pénzügyes) feladata. Ez önmagában helytálló felvetés, de több tényező mutat abba az irányba, hogy a számviteli szakemberek bevonódnak a fenntarthatósági témába. Egyrészt a fenntarthatósági információk bemutatás az IFRS pénzügyi kimutatások része, másrészt a CSRD előírja, hogy a jog szerinti

¹⁷ <https://www.smeunited.eu/admin/storage/smeunited/20230503-vw-wim-mijs-ebf-mcguinness-efrag-sme-standards.pdf>

könyvvizsgálónak, korlátozott bizonyossággal ugyan, de véleményt kell nyilvánítani a fenntarthatósági jelentésről. A könyvvizsgálatot a piacon elismert és iparágakra specializálódott könyvvizsgálói társaságok fogják ellátni (Manetti-Becatti, 2009), amelyek fenntarthatósági audit csoportját a számviteles/könyvvizsgáló szakembereken kívül mérnökök, fenntarthatósági szakemberek, iparági specialisták alkotják. Mindezekon túl a jelenlegi gyakorlat azt mutatja, hogy a fenntarthatósági jelentéseket készítő vállalatoknál vagy közvetlenül a pénzügy/számvitel osztályra terhelik a jelentés készítéssel járó feladatokat, vagy ahol már külön fenntarthatósági csoport működik, ott bevonásra kerül a pénzügy/számviteli osztály.

A számvitelben maga a téma is kihívást okoz, hiszen a fenntarthatósági jelentésben olyan iparág-specifikus témákat kell bemutatni, amelyekben a számviteli szakember nem feltétlenül jártas. Emellett a vállalati érték, a stratégia és üzleti modell bemutatása során olyan adatokat és információkat kell mérni és közzétenni, amelyek jövőre néző jellegüknél fogva nagyobb bizonytalanságot rejtenek magukba. Ezekből adódóan az új prezentálási elvárások mellett, a becslések tovább növekvő súlya, a becslési bizonytalanságok kezelése, a fenntarthatósági KPI-ok értelmezése, azok elemeinek mérése és értékelése, a mögöttük lévő adatok, adatbázisok megbízhatósága mind olyan lényeges kérdések, amelyek megoldásában a számviteli munkatárs is érintetté válik, bevonásra kerül.

3. Könyvvizsgálat – új minőségellenőrzési - minőségirányítási szabályok

2024. január 1-jétől kötelező hazánkban alkalmazni az IAASB által 2020. végén közzétett minőségellenőrzési standardokat. A jelenleg hatályos könyvvizsgálói minőségellenőrzési standardot két új standard váltja fel – ISQM 1 és ISQM 2 (International Standards on Quality Management) -, valamint az ISA (International Auditing Standards) 220 standard a pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatának minőségellenőrzéséről pedig felülvizsgálatra került. Az új és felülvizsgált szabványok erősítik és korszerűsítik a könyvvizsgáló cégek minőségirányítási megközelítését.

Míg a még 2023-ban alkalmazott standard (ISQC 1, International Standards on Quality Control) a minőségellenőrzési rendszer kialakítását és alkalmazását írta elő, addig az új ISQM 1 standard minőségirányítási rendszerrel kapcsolatos elvárásokat fogalmaz meg. A standardok célja, hogy a könyvvizsgáló cégek fejlesszék minőségellenőrzési folyamataikat és tevékenységeiket, és azok hatékonyságát, építsék be a magas szintű minőséget a vállalati kultúrájukba, valamint javítsák a megbízások minőségellenőrzésének hatékonyságát. Az új szabvány proaktívabb megközelítést ír elő a "minőségi kockázatok" azonosítására és kezelésére. Ennek elérése érdekében a cégeknek olyan minőségirányítási rendszert kell létrehozniuk és nyomon követniük, amely

átfogóbb, mint a meglévő ellenőrzési eljárások dokumentációja. A kockázatalapú hiányosságokat feltáró elemzés segít azonosítani azokat a területeket, ahol a könyvvizsgáló cégeknek további válaszlépéseket kell kidolgozniuk és végrehajtaniuk.

Az ISQM 1 standard 6. bekezdése alkalmazásában egy minőségirányítási rendszer a következő nyolc komponenssel foglalkozik:

- „1. A társaság kockázatfelmérési folyamata;
2. Irányítás és vezetőség;
3. Releváns etikai követelmények;
4. Ügyfélkapcsolatok és konkrét megbízások elfogadása és megtartása;
5. Megbízás végrehajtása;
6. Erőforrások;
7. Információk és kommunikáció;
8. A fegyellemmel kíséresi és helyrehozási folyamat.”

A kockázatalapú megközelítés alkalmazása során minőségcélokat kell megfogalmazni, a minőségcélok elérése szempontjából fennálló kockázatokat azonosítani kell és fel kell mérni a kockázat szintjét és várható hatásait. Ez fogja eredményezni azt, hogy a könyvvizsgáló társaság válaszokat, azaz megoldásokat tud kialakítani és bevezetni a minőségi kockázatok kezelésére (Kömüves-Tolnai-Zsoldos, 2022).

Az ISQM 2 standard a megbízás minőségének áttekintését végző személy kijelölésével és alkalmasságával, valamint kapcsolódóan a végrehajtásra és dokumentálásra vonatkozó felelősséggel foglalkozik. A standard alkalmazása során kialakított politikák és eljárások tulajdonképpen válaszokat, tevékenységeket és így megoldásokat adnak az ISQM 1 standard által definiált minőségi célokra és kockázatokra annak érdekében, hogy a társaság elérje a standard által definiált célkitűzéseket, amelyek végső üzenete, hogy „A köz érdekét a minőségi megbízások következetes végrehajtása szolgálja (ISQM1 15. bek).”

Az alapvető felülvizsgálatokat nem kötelező külső felülvizsgálóval végeztetni, egyéni könyvvizsgálóknál és kisebb társaságoknál valószínűbb a külső felülvizsgálat. Nagyobb cégeknél lehetséges, hogy a munkában részt nem vevő partnereket bíznak meg más partnerek munkájának felülvizsgálatával. A külső felülvizsgálat általában több értéket ad, bár értékelni kell, hogy ki végzi a felülvizsgálatokat.

A megbízás minőségirányítási felülvizsgálathoz a felülvizsgálatot végző személyt be kell vonni a tervezési szakaszba, ami több időt és többletköltséget is jelent.

Az ISQM 1 standard szabályozza a dokumentációs követelményeket is. Dokumentációt kell készíteni a minőségirányítási rendszerről, amelynek elegendőnek kell lennie ahhoz, hogy támogassa a minőségirányítási rendszer munkatársak általi következetes megértését, a válaszok következetes bevezetését és működését és bizonyítékot nyújtson a válaszok kialakítására, bevezetésére és működésére. A kockázatértékelésről feljegyzést kell készíteni, amely részletesen tartalmazza a célokat, a kockázatot és annak értékelését, hogy a kockázat minőségi kockázatnak minősül-e vagy sem, majd a kockázatra adott válaszokat. Ezeket a válaszlépéseket ismét össze kell kapcsolni az érvényben lévő tényleges szabályzatokkal és eljárásokkal, amely megtörténhet egy dokumentumban vagy kézikönyvben is. A dokumentáció kiterjedhet bármilyen más információra is - például a képzési nyilvántartásokra, az e-mail kommunikációra, a vállalat vezetése által a munkavállalóknak küldött figyelmeztetésekre, valamint az intraneten vagy a weboldalon található információkra és módszertani kérdésekre.

Az új standardok szemléletbeli változást kell, hogy eredményezzenek a könyvvizsgálóknál, könyvvizsgáló társaságoknál. Tulajdonképpen menedzsment folyamatok és feladatok irányába történt elmozdulás. Időt kell szánni arra, hogy szisztematikusan áttekintsék saját folyamataikat, amely nem kizárólag a könyvvizsgálati területet fogja érinteni, hanem az azt kiszolgáló egyéb működési folyamatokat is, például a HR vagy informatika. A belső működés és megbízások végrehajtásának kockázatelemzését is el kell végezni, majd felmérni a kockázat szintjét és megfelelő „javító intézkedéseket” hozni a folyamatokra és tevékenységekre. Mindezt dokumentálni és kommunikálni szükséges. Ezen túlmenően a megbízás végrehajtásának minőségellenőrzésére belső vagy külső személy által végrehajtott ellenőrzést is el kell végezni, annak rendjét szabályozni és felelős személyét meghatározni.

A magyar könyvvizsgáló cégek közül a legnagyobbak és talán a közepes méretűek felkészültek az új standardok elvárásaira, folyamataik áttekintésre és szabályozásra, sőt publikálásra kerültek. Ugyanez a kisebb audit cégek vagy egyéni könyvvizsgálók szintjén nem elmondható. Nekik jelentős kihívást és sürgető feladatot jelent az új minőségirányítási rendszer kidolgozása; mindeddig ilyen mélységig és tematikusan nem gondolták át folyamataikat, sőt sok esetben a méretük miatt számos téma nehezebben értelmezhető. Standardizálni is nehéz a minőségirányítási rendszert, hiszen eltérő a könyvvizsgáló társaságok mérete, szervezeti felépítése, annak mélysége, a működési folyamatai és feladat felosztásai és a kockázatok is mutatnak minőségbeli és hangsúlybeli eltéréseket. Az új szabályokra való felkészülés időigényes, egyeztetéseket és új megoldásokat igényel, valamint a megbízás ellenőrzésének követelménye többletköltséget fog okozni, amelynek az ügyfélre átháríthatósága kétséges.

4. Könyvvizsgálat és mesterséges intelligencia

Digitalizáció, automatizáció, mesterséges intelligencia – minden egyes nap halljuk ezeket a fogalmakat, különbözően értelmezett tartalmakkal. A mesterséges intelligencia (AI) technológiájának technikai aspektusa nem tartozik a hagyományos üzleti diszciplínák hatáskörébe (Hasan, 2022), ugyanakkor alkalmazása számos üzleti funkcióban megtalálható, például a termelés, a forgalmazás, a beszerzés, az értékesítés, a marketing, és számos egyéb, így a számvitel és pénzügy területén. Általánosságban elmondható, hogy az üzleti folyamatok automatizálását, az adatelemzést, valamint a fogyasztókkal és a munkavállalókkal való kapcsolattartást segítheti elő.

A mesterséges intelligencia alkalmazásának lehetőségei a számvitelben és a könyvvizsgálatban az alábbiak (Hasan,2022):

- Szakértői – tudásalapú- rendszerek, amelyek szakértők ismereteit tárolják és képesek szimulálni az érvelési folyamatokat, és könyvvizsgálatban pl. a lényegesség megítélésben, ellenőrzési kockázatok értékelésében, stb. alkalmazható. Alkalmazásának korlátja a rendszerek és az azokat felhasználók semlegességének hiánya.
- Folyamatos ellenőrzés, amely papírmentes és valós idejű adatok alapján dolgozik, gyorsabb és hatékonyabb könyvvizsgálatot biztosítva.
- Döntéstámogató rendszerek: támogatja egy nem strukturált vezetői vagy éppen számviteli probléma megoldását a döntéshozatal javítása érdekében.
- Neurális hálózat: olyan gépi tanulási rendszer, amely az emberi agy szerkezetét és működését utánozza, és képes a szerkezetét úgy alakítani, hogy a megtanult feladatot jobban teljesítse. Könyvvizsgálatban analitikus felülvizsgálati eljárásban (Baldwin et al., 2006) és kockázatértékelésben alkalmazható (Chiu&Scott, 1994).
- Mélytanulás és gépi tanulás: az adatokban lévő minták felismerésére és az ezekből tanulni képes rendszerek létrehozására összpontosít és az ügyletek osztályozásában segíthet az ellenőrző funkció hatókörével (Zhang et al., 2020).
- Természetes nyelvi feldolgozás: olyan tudományterület, amely arra összpontosít, hogy mesterséges modelleket tanítson meg az emberi beszéd megértésére és feldolgozására. Könyvvizsgálatban strukturálatlan szöveges információk feldolgozásában, dokumentumok szisztematikus és automatikus visszakeresésében és áttekintésében, a célfeltételektől eltérő, magas kockázatú esetek azonosításában alkalmazható (Zhang et al., 2020).
- Fuzzy logika: olyan érvelési, amely hasonlít az emberi gondolkodásra, ahol a változók igazságértéke bármely 0 és 1 közötti valós szám lehet, így ez egyfajta sokértékű logika. Könyvvizsgálatban lényegességi döntéseknél, a vezetői csalás kockázatának felmérésénél és más minőségi kérdésben lehet hasznos (Baldwin et al., 2006).

- Genetikus algoritmus: egy keresési módszertan, amely a természetes szelekciót utánozza. Alkalmas a számla és tranzakció osztályozási problémák megoldására, a családi döntésekkel kapcsolatos könyvvizsgálói magatartás modellezésére vagy a csődjöslásra (Baldwin et al., 2006).

Nyilvánvalóan a mesterséges intelligencia különböző formáinak alkalmazása a könyvvizsgálatban rengeteg lehetőséget rejt, számtalan előnnyel és számos kockázattal jár. Előnyként említhető többek között a hatékonyság, eredményesség, következetesség, a könyvvizsgálati feladatok strukturálása, a döntéshozatal és a kommunikáció javítása, a személyzet képzésének javítása vagy a csalás lehetőségének csökkentése. Hosszú távon csökkentheti a számviteli költségeket és előmozdíthatja, hogy a számviteli szakemberek értékteremtő feladatokat végezzenek. Ugyanakkor a rendszerek kiépítése és karbantartása igen költséges, megtérülése ehhez képest lassú, és ronthatja a szakmai ítélőképességet (Omoteso, 2012). A mesterséges intelligenciát a könyvvizsgálatban ma még alapvetően a nagy könyvvizsgáló cégek használják, így széleskörű tapasztalat és tudás még nem áll rendelkezésre, valamint a jogszabályok folyamatos változása a rendszerek állandó aktualizálását követelné meg.

Az AI-alapú technológia, mint például az intelligens robotok, az automatizált funkcióeszközök és az üzleti intelligencia (BI) eszközök lesznek a legnagyobb hatással a számviteli alkalmazottak szerepeire és feladataira (Leitner-Hanetseder, 2021). Ugyanakkor ennek megvalósulási üteme nehezen előrelátható; Magyarország a DESI (Digitális Gazdaság és Társadalom Index) index 2021-es, AI alkalmazók adata alapján (55. oldal, 53. ábra) az Európai Unión belül jelentős lemaradást mutat, lényegesen az EU átlag alatt teljesítünk és az EU országai között a 25. helyen áll.

Összességében ez is alátámasztja, hogy az AI a számvitelen és könyvvizsgálaton túl sem elterjedt még hazánkban, így nagyon jelentős IT fejlesztéseket, képzést-tanulást és befektetett tőkét és időt igényel széleskörű megismerése és biztonságos alkalmazása.

5. Összefoglalás

„A számvitel egy olyan módszertan, amelyet eltérő politikai, gazdasági és társadalmi környezetben gyakorolnak” (Nobes-Parker, 2008). Ezek az egymástól - nemzetközi és hazai szinten is - gyökeresen eltérő környezetek folyamatosan változnak, így ezek indukálják a számvitel felé támasztott igények változását is, és végül a számvitel, a hozzá kötődő információs rendszer és a pénzügyi beszámolás átalakulását is előidézik. Mindezek pedig eredményezik, hogy a könyvvizsgálati tevékenység szabályai, folyamatai, feladatai is folyamatosan változnak. A legfontosabb azonban az, hogy a

számviteli szakmát reprezentáló szakemberek nyitottak legyenek a változásokra, az állandó változásokhoz rugalmasan alkalmazkodjanak, fejlesszék tudásukat és készségeiket, annak érdekében, hogy egyéni, mikro-és makro szinten is értéket teremtsenek.

Irodalomjegyzék:

- Hasan, A. R. (2022): Artificial Intelligence (AI) in Accounting & Auditing: A Literature Review. *Open Journal of Business and Management*. Vol. 10, No. 1, pp. 440-465
- Baldwin, A. A. – Brown, C. E. – Trinkle, B. S. (2006): Opportunities for Artificial Intelligence Development in the Accounting Domain: The Case for Auditing. *Intelligent Systems in Accounting, Finance and Management*. Vol. 14, pp. 77-86.
- Borbély, K. (2019): Korszerűség és időszerűség – a magyar számvitel legfontosabb kérdései a XX. század első felében. *Pénzügyi Szemle*. Vol. 64, No. 3, pp. 437-448
- Borbély, K.– Lukász, L. I. (2018): Schmalenbach munkássága és hatása a magyar számvitelre. *Controller Info*. Vol. 6, No. 1 pp. 21-26
- Borbély, K. (2017): Számvitel a kiegyezés és a rendszerváltozás idején. *Pénzügyi Szemle*. Vol. 61, No. 1, pp. 84-95
- Borbély, K. (2015): Számvitel és jogalkotás Magyarországon a rendszerváltozás után. *Gazdaság és Társadalom*. Vol. 7, pp. 33-45
- Budapesti Értéktőzsde – Deloitte (2022): ESG jelentéstételi útmutató.
- Burak C. (2023): *ChatGPT in Audit: 5 Use cases, Benefits & Challenges in 2023*. <https://research.aimultiple.com/chatgpt-in-audit/>
- Chiu, C. T. – Scott, R. (1994): An Intelligent Forecasting Support System in Auditing: Expert System and Neural Network Approach, In Proceedings of the Twenty-Seventh Hawaii International Conference on System Sciences HICSS-94 (3, 272-280). IEEE.
- Fogarasi, E (2011): *A számvitel szabályozásának változásai Magyarországon: jelenlegi helyzet, lehetséges jövőképek*. Üzleti Információgazdálkodási és Módszertani Intézet.
- Manetti, G. – Becatti, L (2009): Assurance Services for Sustainability Reports: Standards and Empirical Evidence. *Journal of Business Ethics*, Vol. 87, pp. 289- 298
- Hegedűs, M. (2019): A digitalizáció hatásai a számviteli és adózási rendszerekre. In Csanádi-Bognár, Sz. – Fata, I. (eds.): *Tudományos Mozaik* 16. kötet. Határtalan tudomány Tanulmány. 82-94. Tomori Pál Főiskola
- Hegedűs, M. (2020): A COVID-19 járvány okozta hatások a számvitelre és a beszámolóképzésre, XIV. Soproni Pénzügyi Napok: „Gazdaságvédelem és pénzügyi kiutak” pénzügyi, adózási és számviteli szakmai és tudományos konferenciakötet. pp. 90-97

- Kómár, A. (2017): A számvitelről dióhéjban. *Hitelintézeti Szemle*. Vol. 16, No. 2, pp. 180-185
- Kömüves, K. – Tolnai, K. – Zsoldos-Horváth, A. (2022): ISQM1 és ISQM2, MKVK, Könyvvizsgálói kötelező szakmai továbbképzés anyaga, III-IV. fejezetek, 2022.
- Lakatos, L. P. (2009): *A számvitel szabályozása, és a pénzügyi kimutatások hasznosságának megítélése*, PhD dolgozat.
- Leitner-Hanetseder, S. – Lehner, O. M. – Eisl, C. – Forstenlechner, C. (2021): A profession in transition: actors, tasks and roles in AI-based accounting. *Journal of Applied Accountingm Research*. Vol. 22, No. 3, pp. 539-556
- Nobes, C. – Parker, R. (2008): *Comparative international accounting*, Tenth edition, FT/Prentice Hall, Harlow.
- Omoteso, K. (2012). The Application of Artificial Intelligence in Auditing: Looking Back to the Future. *Expert Systems with Applications*. Vol. 39, No. 9, pp. 8490-8495.
- Shortridge, R. T. – Smith, P. A. (2009): Understanding the changes in accounting thought. *Research in Accounting Regulation*, Vol. 21, No.1, pp. 11-18
- Sztanó, I. (2022): Számvitel alapjai, Perfekt.
- Zhang, Y. – Xiong, F. – Xie, Y. – Fan, X. – Gu, H. (2020). The Impact of Artificial Intelligence and Blockchain on the Accounting Profession. *IEEE Access*. Vol. 8, pp. 110461-110477.

Weblapok:

ifrs.org
 smeunited.eu
 efrag.org
 mkvk.hu

Jogszabályok:

EU CSRD:
 IMMC.COM%282021%29189%20final.ENG.xhtml.1_EN_ACT_part1_v
 9.docx (europa.eu)

EU SFDR: 2019/2088 EP, EUR-Lex - 32019R2088 - EN - EUR-Lex
 (europa.eu)

IFRS S1 IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-
 related Financial Information,

ICQM 1. Minőségirányítás pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatát vagy
 átvilágítását, vagy egyéb bizonyosságot nyújtó szolgáltatásokra szóló vagy
 kapcsolódó szolgáltatási megbízásokat végrehajtó társaságok számára

ICQM 2: Megbízás minőségének áttekintései